

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Освіта є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Фінансове забезпечення освіти ґрунтується на пріоритетності витрат на розвиток освіти з державного та місцевих бюджетів, використанні залучених коштів державних і приватних підприємств, громадських організацій та фізичних осіб, міжнародних освітніх фондів, програм і благодійних організацій, коштів, одержаних за надання додаткових освітніх послуг, виконання науково-дослідних робіт, доходів від виробничої та комерційної діяльності, кредитів і банківських позичок тощо.

На основі проведеного аналізу вітчизняної практики фінансування галузі освіти відмітимо, що основними джерелами фінансування галузі освіти виступають державний і місцеві бюджети, їх частка у фінансуванні освітніх закладів в Україні становить більше 95 % і лише 5 % – це приватні джерела фінансування (кошти юридичний і фізичних осіб та інше) [1]. Бюджетне фінансування освіти в Україні за останні чотири роки (2008-2011 рр.) характеризується тенденцією щодо зростання з 60,9 млрд. грн. до 86,2 млрд. грн., або на 25,3 млрд. грн. За даний період зростають видатки на освітню галузь як державного, так і місцевих бюджетів.

Співвідношення видатків на освіту між державним і місцевими бюджетами вказує на те, що більша частина освітніх навчальних закладів фінансується за рахунок коштів місцевих бюджетів і дана тенденція поглиблюється. Так, у 2011 р. дане співвідношення складало 68,5 % до 31,5 %.

Найбільшу питому вагу у структурі видатків державного бюджету на освіту займає фінансування вищих навчальних закладів (88,8 % усіх видатків на освітню галузь). Абсолютні показники фінансування вищої освіти за рахунок коштів державного бюджету у 2011 р. становили 24,2 млрд. грн.

Зокрема, значна частка видатків державного бюджету за останні чотири роки припадає на професійно-технічну освіту (14,3 % усіх освітніх видатків). Проте, у 2011 р. вона скоротилася до 3,7 %, що пов'язано із передачею фінансування ПТО на місцевий рівень.

У складі видатків місцевих бюджетів на освіту найбільшу частку займають видатки на загальну середню освіту, що становить 64 % усіх видатків на освітні заклади. Проте, коштів, які виділяються державою для надання освітніх послуг на кожну територію, не вистачає навіть на покриття базових статей витрат: зарплату, нарахувань на зарплату, плату за

енергоносії. Дефіцит бюджетних коштів, які виділяються щороку на середню загальну освіту в містах України, за останні три роки становить по різних регіонах від 10 до 20%.

Все вище зазначене не сприяє виправленню ситуації у загальній середній та дошкільній освіті, а тому потребує удосконалення з метою ефективного функціонування та надання освітніх послуг відповідного рівня.

В умовах гострої нестачі бюджетних коштів для фінансування освітньої галузі все більшого поширення набувають інші джерела фінансового забезпечення функціонування установ і закладів сфери освіти. Зокрема, власні надходження бюджетних установ, які формуються за рахунок надання освітніх послуг навчальними закладами різного типу на комерційних засадах, коштів за оренду майна та реалізації зайвих товарно-матеріальних цінностей, добровільних і спонсорських внесків та інше. Власні надходження бюджетних установ формують спеціальний фонд бюджетів, за рахунок яких здійснюється фінансування освіти. Серед усіх навчальних закладів в Україні найбільшим обсягом власних надходжень характеризуються вищі навчальні заклади, а саме власні надходження, отримані внаслідок надання платних освітніх послуг, тоді як інші заклади освіти формують в основному власні надходження за рахунок оренди майна та реалізації зайвий товарно-матеріальних цінностей.

У загальній структурі спеціального фонду зведеного бюджету частка власних надходжень вищих навчальних закладів займає близько 65 %, закладів загальної середньої освіти – 14,8 %, а дошкільної – 9,7 % [2, 375].

Таким чином, необхідно зазначити, що фінансування освіти за рахунок державного і місцевих бюджетів буде тільки тоді ефективним, коли кошти, призначені державою на фінансування освіти, будуть виділятися в достатніх обсягах і на стабільній, об'єктивній та пропорційній основі. І навіть у цьому випадку система централізованого фінансування має доповнюватися громадським контролем за використанням ресурсів та якістю надання послуг на місцевому рівні.

Підсумовуючи сказане, може констатувати, що загалом світова практика все більше свідчить не лише про диверсифікацію джерел фінансування освіти, а й про урізноманітнення фінансових потоків в умовах ускладнення відносин власності, управління та фінансування. З'являються різноманітні змішані форми оплати навчання, які поєднують фінансування з одних джерел із керівними функціями інших суб'єктів.

Подальший розвиток освітніх інвестицій має ґрунтуватися не на простому нарощуванні видатків, а на підвищенні їх ефективності з метою забезпечення належної якості освітніх послуг та можливостей рівного доступу населення до їх отримання впродовж всього життя. Саме тому майбутні реформи мають стосуватися державного механізму розподілу ресурсів та загального управління галуззю освіти, забезпечення розширення

повноважень місцевих органів управління та формування належної доходної бази для фінансування освітніх послуг.

Основними заходами, спрямованими на удосконалення фінансової підтримки галузі освіти, мають стати:

- поліпшення механізму формування видатків державного та місцевих бюджетів на освіту, удосконалення системи кількісних та якісних показників для нормування зазначених видатків;

- розроблення диференційованих стандартів інфраструктурного забезпечення навчальних закладів різних типів [3];

- розроблення та запровадження диференційованих нормативів витрат на здійснення діяльності навчальними закладами;

- запровадження змішаного фінансування інноваційних проектів у галузі освіти, зокрема розроблення та запровадження механізму пільгового оподаткування доходів фізичних осіб, які спрямовують власні кошти на оплату навчання;

- удосконалення правового підґрунтя для приватного фінансування діяльності навчальних закладів;

- проведення органами управління освітою (державними та місцевими) моніторингу інвестування навчальних закладів;

- запровадження спільного державного та громадського контролю за формуванням і виконанням бюджетів навчальних закладів;

- модернізація мережі навчальних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єфіменко І.В. Можливості реформування видатків на освіту в Україні / І.В. Єфіменко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua|portal>
2. Куклін О.В. Фінансові механізми функціонування вищої освіти / О.В. Куклін // Формування ринкової економіки. – 2010. – № 24. – С. 373-382.
3. Троцик Т.І. Видатки на освіту і науку в Україні: проблеми та основні шляхи вдосконалення / Т.І. Троцик // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>